

Hukuk, Kanun, Yasa(ma)

MUSTAFA ERDOĞAN*

Giriş

GREKO-ROMEN sosyal felsefesini yansıtan, Aristoteles'ten mülhem meşhur bir deyiş vardır: "Ubi societas, ibi ius": "Nerede toplum varsa orada hukuk (da) vardır." Gerçekten de hukuk her zaman toplum olarak var olmanın bir unsuru olmuştur. Hukukun varlığı doğrudan doğruya toplumun varlığına bağlıdır. Hukuk toplumdaki ayrılmaz, çünkü "ancak ortak kurallara uyulması toplum içinde bireylerin barışçı varlığını mümkün kılar." (Hayek 1973: 72). Başka bir ifadeyle, toplum içindeki her bir kişinin eylemlerinin başkaları üzerinde etkileri olabileceği gerçeği karşısında, her toplum kişilerin toplum içinde başka kişilerle birlikte yaşayarak mutluluğu aramasının hangi şartlarda mümkün olduğu temel problemiyle karşılaşır (Barnett 2004: 63). Bunu mümkün kılacak bir toplumsal düzen için hukuk vazgeçilmezdir.

Toplum elbette 'devlet'le aynı şey değildir; bu demektir ki, toplumsal düzenin kurucu bir unsuru olsa da, hukuk devletin varlığından bağımsızdır. Hukuk şüphesiz devletsiz toplumların da bir gerçeğidir. Onun için, hukukun devletle tanımlanması yolundaki yaygın anlayış "insanlığın önemli bir bölümünün hukuk dışına atılması" (Akal 2017: 177) anlamına gelir.¹

* Prof. Dr., E-Posta: merdogan56@yahoo.com

¹ Modernliğe özgü 'devlet' adlı iktidar örgütlenmesi tarihsel bakımdan evrensel olmadığından, hukuku devletle tanımlayan yaklaşım "sosyalliğin tamamına yaygın bir hukukîlik ve haklar tanımlanması olmaktan çok uzaktır." (Akal 2017: 176)

PASAJLAR

sosyal bilimler dergisi

HUKUK DÜŞÜNCEİ

01

Kaynakça

- Akal, Cemal Bâli. (2017). *Hukuk Nedir?*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Barden, Garrett & Murphy, Tim (2010). *Law and Justice in Community*, Oxford and New York: Oxford University Press.

- Barnett, Randy E. (2004), "The Moral Foundations of Modern Libertarianism", Peter Berkowitz (ed.), *Varieties of Conservatism in America*, Stanford: Hoover Press, pp. 51-74.
- Barry, Norman P. (2000). *An Introduction to Modern Political Theory*, MacMillan.
- Campbell, Tom D. (2001). *Justice*, MacMillan, 2nd ed.
- Dickson, Julie (2008). "Is Bad Law Still Law? Is Bad Law Really Law?", *Social Science Research Network* electronic library at <http://ssrn.com/abstract=1279599>
- Erdoğan, Mustafa. (2017). *Hukuk ve Adalet*, Ankara: Orion Kitabevi Yayınları.
- _____ (2015). "Hukuk, Hukukun Üstünlüğü ve Adalet", *Haşim Kılıç'a Armağan*, Cilt 1, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, ss. 331-347.
- Fuller, Lon L. (1969). *The Morality of Law*, Yale University Press, rev. ed.
- Hart, H. A. L. A. (1978). *The Concept of Law*, Oxford: Clarendon Press, 9th impr.
- Hasnas, John (2008). "The Politicization of Law", *Theoretical Inquiries in Law*, Vol. 9, No. 2, ss. 529-552.
- Hayek, Friedrich A. (2013). *Özgürlüğün Anayasası*, Çev.: Çelikkaya, Yusuf Ziya, Ankara: BigBang Yayınları.
- _____ (2012). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük*, Çev.: Yayla, Atilla; Erdoğan, Mustafa. ve Öz,- Mehmet. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- _____ (1973). *Law, Legislation and Liberty: Vol. I: Rules and Order*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Kukathas, Chandran. (1998). "Friedrich Hayek: Elitism and Democracy", in April Carter and Geoffrey Stokes [eds.], *Liberal Democracy and Its Critics: Perspectives in Contemporary Political Thought* (Polity Press), pp. 21-38.
- Leoni, Bruno. (1991). *Freedom and the Law*, Indianapolis: Liberty Fund.
- Ratnapala, Suri. (2009). *Jurisprudence*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Skoble, Aeon J. (2006). "Hayek: The Philosopher of Law", Edward Feser (ed.), *The Cambridge Companion to Hayek*, Cambridge University Press içinde, pp. 171-181.
- Spaak, Torben. (2005). "Kelsen and Hart on the Normativity of Law", *Perspectives on Jurisprudence: Essays in Honour of Jes Bjarup*, Peter Wahlgren, ed., pp. 397-414. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=922755>
- Tamanaha, Brian Z. (2017). *A Realistic Theory of Law*, Cambridge University Press.
- Waldron, Jeremy. (2011). "The Rule of Law and the Importance of Procedure", Fleming, James E. (ed.), *Getting to the Rule of Law*, New York University Press, pp. 3-31.
- _____ (2008). "The Concept and the Rule of Law", *Georgia Law Review*, Vol. 43, No. 2, pp. 2-61.